

УДК 930.25(477)

Л. Г. ДАНЕВИЧ*

**ГАЛУЗЕВОМУ ДЕРЖАВНОМУ АРХІВУ СБ УКРАЇНИ –
20 РОКІВ**

Подається стисла інформація про створення та доступ до документів Галузевого державного архіву Служби безпеки України, про його участь у державних та міжнародних наукових та науково-пошукових проектах.

Ключові слова: ГДА СБУ; перегляд грифів секретності; розсекречування.

Декілька десятиліть наш архів існував як архівний підрозділ органів державної безпеки, забезпечував використання відомчих архівних документів української спецслужби її підрозділами та співробітниками.

Проте процеси демократизації, які відбувалися в суспільстві, інтерес громадськості до проблем нашого історичного минулого потребували все більшої відкритості архівів. У цьому плані найцікавішими здавалися архівні фонди спецслужби, доступ до яких був закритий не лише для пересічного громадянина, а й для науковців.

Законом України від 17 квітня 1991 року “Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні” було розпочато процес розсекречування архівних документів. Саме після його прийняття зріс попит на інформацію, яка зберігається в нашому архіві: збільшилась кількість дослідників у читальному залі, число запитів державних установ, наукових та навчальних закладів, громадських організацій та громадян. Оскільки більша частина документів містила інформацію з обмеженим доступом, в архіві розпочинається процес розсекречування документів, які викликали найбільший інтерес у суспільстві.

Доступ до цих матеріалів здійснювався паралельно із процесом перегляду матеріалів справ та реабілітацію осіб, безпідставно звинувачених та засуджених.

Таким чином, в Архіві склалося два фонди кримінальних справ: на осіб, знятих з оперативного обліку в МВС України (зараз: фонд припинених кримінальних справ, тобто АКС, порушених на осіб, яких було реабілітовано) та осіб, не знятих з оперативного обліку в МВС України (фонд основний, АКС на осіб, які не підлягають реабілітації).

Таємниці архівів почали поступово відкриватися. Першою ластівкою стала можливість ознайомлення з архівними кримінальними справами (АКС) осіб, яких було реабілітовано. Вперше самі колишні ре-

---

* Даневич Людмила Григорівна – провідний науковий співробітник ГДА СБУ.

пресовані та їх родичі могли ознайомитися з матеріалами справ, які ще вчора були закриті. Після ознайомлення зі справами люди переживали суперечливі почуття: біль, страждання, гірка радість від того, що правда нарешті з'ясована.

Матеріали деяких кримінальних справ стали справжнім відкриттям для науковців, оскільки серед засуджених було багато видатних діячів української державності, науки, церкви, партійного керівництва.

Ураховуючи великий соціальний інтерес до матеріалів архіву спецслужби та резонанс щодо можливості ознайомлення з певною категорією архівних матеріалів, 9 вересня 1991 року Президією Верховної Ради України було прийнято Указ, відповідно до якого документи органів державної безпеки повинні бути передані на державне зберігання Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України та його підрозділам на місцях на загальних підставах поряд з іншими міністерствами, державними комітетами і відомствами республіки.

У першу чергу, передачі підлягали матеріали припинених кримінальних справ, по яких була завершена робота з реабілітації, фільтраційні справи та трофейні документи на осіб, відправлених до Німеччини в роки Другої світової війни, і тих, хто перебував там у концтаборах та інших місцях примусового утримання.

Проте архіви спецслужб – це не просто архівні документи. Їх вивчення потребує особливого підходу. Адже за кожним пожовклим аркушем стоїть людська доля, що сухою мовою законів та нормативно-правових актів визначається як “інформація про особу, її персональні дані”.

Розуміючи це, відповідно до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи”, 1 квітня 1994 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову про створення Державного архіву Служби безпеки України.

Отже, у 1994 році архіву було надано статус державного.

Усі ці кардинальні зміни, що відбувалися в Архіві, проходили під керівництвом начальника підрозділу, а потім – першого начальника Архіву Пшеннікова Олександра Михайловича.

Першочерговим завданням, яке довелося вирішувати у зв'язку з набуттям нового статусу, стало перетворення колись повністю закритого спеціалізованого підрозділу спецслужби в загальнодоступну державну архівну установу, що максимально відповідала вимогам Державної архівної служби України.

Звичайно, що цей процес потребував докорінного перелому в організаційному, психологічному та інших аспектах.

Перед архівом постали нові завдання, які раніше були непритаманні даному підрозділу: скласти переліки фондів, описи, журнали реєстрації справ, історичні довідки фондів, іменні та тематичні картотеки

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА
від 1 квітня 1994 р. N 206
Київ

† Позначку "Не для друку"
знято Розпорядженням КМ
N 490-р (490-2008-р)
від 19.03.2008 †

**Про створення галузевого державного архіву
Служби безпеки України**

Відповідно до Закону України "Про Національний архівний фонд і архівні установи" ([3814-12](#)) Кабінет Міністрів України **п о с т а н о в и л а**:

1. Створити галузевий державний архів Служби безпеки України для постійного зберігання документів і матеріалів Національного архівного фонду, які створюються в ході оперативно-розшукової діяльності органів безпеки України.
2. Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України і Службі безпеки України у місячний термін затвердити Положення про галузевий державний архів Служби безпеки України.
3. Службі безпеки України забезпечити галузевий державний архів відповідними будівлями, технологічними обладнаннями, матеріальними та фінансовими ресурсами.

Виконувач обов'язки
Прем'єр-міністра України В. ЗВЯГІЛЬСЬКИЙ

Міністр
Кабінеу Міністрів України І. ДОЦЕНКО

Постанова Кабінету
Міністрів України
"Про створення
галузевого
державного архіву
Служби безпеки
України"
від 1 квітня 1994 р.

тощо. Вся ця робота була спрямована на те, щоб зробити документи архіву доступними для вивчення не лише співробітниками спецслужби, а й широкому загалу науковців.

Паралельно відбувалася робота з вивчення матеріалів архіву співробітниками з метою їх використання для висвітлення історії України. Плановість цій роботі було надано в грудні 1998 року з прийняттям Концепції комплексної дослідницької програми "Наукове-практичне використання документальної спадщини спеціальних служб України". Відповідно до неї було прийнято рішення започаткувати видання тематичних збірок документів і матеріалів, присвячених тим чи іншим аспектам історії України.

У тому ж році у складі ГДА було створено відділ науково-дослідницької роботи, інформації та практичного використання документів.

Це дало змогу здійснити архівний пошук, відбір та підготувати декілька збірників документів, серед яких "Остання адреса" до 60-річчя Соловецької трагедії, "Київ у дні нацистської навали" та інші.

Серед останніх спільних з Інститутом історії України НАН України науково-видавничих проєктів, що вийшли друком у 2013 році, стали збірники документів "Вирок українській революції: Справа ЦК УПСР"

та “Партійно-радянське керівництво УСРР під час голодомору 1932–1933 рр.: Вожді. Працівники. Активісти”.

З метою більш активного громадського, науково-історичного та культурно-просвітницького використання документальних фондів ДА СБУ, популяризації науково-публіцистичного доробку співробітників архіву в 2000 р. у WEB – сайті у мережі Internet було запроваджено розділ “Державний архів”. На сторінці Архіву розміщується інформація про діяльність ГДА, результати його роботи, видавничу діяльність та співпрацю у рамках міжнародних та міжвідомчих договорів тощо.

Усвідомлюючи, що властивістю архівів є довічно ділитися своїми скарбами і при цьому не біднішати, ГДА СБУ досить активно взаємодіє з науковими установами та громадськими організаціями, напрацьовано певні алгоритми співробітництва. Одним із напрямів співробітництва є взаємодія в рамках державних, міжвідомчих і міжнародних проектів у гуманітарній сфері.

Як правило, співвиконавцем багатьох з них виступає Служба безпеки України, а в структурі Служби виконання завдань покладається на ГДА.

З 1992 року Служба безпеки України (від СБУ – ГДА СБУ) є співвиконавцем державної програми підготовки багатотомної серії науково-документальних книг “Реабілітовані історією”. У рамках цієї програми Архів не лише надає доступ до архівних матеріалів учасникам проекту, а й допомагає здійснювати пошук, виготовляє електронні копії документів.

Значну роль у здійсненні програми відіграє науково-документальний журнал “З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ”, що видається з 1994 р. Засновником його є Головна редакція, а одним із співзасновників – Служба безпеки України. На сьогодні вийшло друком 27 випусків журналу. Електронні версії всіх випусків журналу розміщено на веб-сайтах “Реабілітовані історією” та СБУ. Це – єдиний подібний журнал на пострадянському просторі, який систематично публікує раніше за-

секречені документи органів державної безпеки та наукові статті, написані на їх матеріалах. Крім документальних добірок і статей, присвячених великим судовим процесам і окремим кримінальним справам, за якими було засуджено тисячі відомих і невідомих наших співвітчизників, на сторінках журналу публікуються матеріали з рубрики історії спецслужб.

Крім того, за 20 років існування було підготовлено чотири тематичні випуски, присвячені основним напрямам оперативно-бойової діяльності працівників спецслужби у роки війни проти нацистів, з попередження та ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, найбільшій за своїми масштабами справі “Всесоюзної військово-офіцерської організації “Весна”, спрямованій проти військових спеціалістів старої генерації.

З 2008 р. Служба безпеки України, як один із співвиконавців, бере участь у державному міжвідомчому архівно-пошуковому проєкті “Український мартиролог ХХ століття”. Метою проєкту є створення загальної електронної бази даних з короткими біографічними даними на жертв політичних репресій за кримінальними справами, що були порушені радянськими органами державної безпеки. На сьогодні співробітниками Архіву та секторів архівного забезпечення (САЗ) регіональних підрозділів СБУ до бази даних внесено персональні дані на 470 714 осіб, які проходять за 335 485 кримінальними справами, що знаходяться на зберіганні в ГДА та архівах тимчасового зберігання регіональних органів СБУ. Опрацьовано матеріали 84,39% АКС. Повністю заверше-

но роботу з обробки даних в п'ятнадцяти областях України, в дев'яти регіонах – робота продовжується.

Існування цієї бази дає змогу архівістам уже на цьому етапі швидко опрацьовувати звернення громадян щодо надання первинної інформації про репресованих родичів, у майбутньому – зробить можливим проводити наукові дослідження з використанням статистичних даних за різними критеріями відбору.

Для надання спрощеного доступу громадян до архівної інформації про незаконні політичні репресії в СРСР-УРСР у 2009 році при архіві в Києві та обласних управліннях СБ України створено мережу Інформаційно-довідкових залів (ІДЗ), де розміщено електронні копії документів спецслужби.

Послугами електронного архіву можуть скористатися всі без винятку громадяни України та іноземці. Для ознайомлення з інформацією відвідувачам достатньо просто прийти і звернутися до адміністратора залу, який надасть допомогу у пошуку інформації. Ніяких письмових звернень про дозвіл на роботу з електронним архівом надавати не потрібно.

У тематичних папках архіву знаходяться копії не архівних справ (одиниць зберігання), а окремих документів з архівних справ. Документальна база електронного архіву побудована за багаторівневим принципом:

– документи українського визвольного руху (українська державність 1917–1921 рр., антибільшовицька боротьба 1917–1930-х рр., діяльність ОУН та УПА в 1920–1950-ті роки, рух опору в 1950–1980-і роки);

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
Personalkarte I: Personelle Angaben Kriegsgefangenen-Sammelager: Stalag IX C															Bestätigung der Erfassungsbuch: Nr. 222447 ✓ Blatt: 77777 ✓																																		
Name: Reibow Vorname: Wlodek Geburtstag und -ort: 14.9.1924 Religion: / Vorname des Vaters: Familienname der Mutter:															Dienstverpflichtung: Polen Dienstgrad: Soldat Truppenteil: 50724 Stellung: Elektriker Militär Nr. (Stammnummer bei Entlassung): Befreiungsname (Ort und Datum): Ob gesund, krank, verunmündet eingetrigert:																																		
Foto: 															Höhere Personalverwaltung: Name und Vorkurz bei je Ausweiskärtchen Vorles in der Person bei Einzugsbuch: VOR: Stalinsky geb. Stalinski Stalinsky																																		

Облікова картка в'язня німецького табору для військово-полонених.

– документи радянської карально-репресивної системи (комуністичний терор, голодомори, депортації та переселення);

– документи громадсько-політичних та релігійних об'єднань та ін. На сьогодні у базі даних представлено більше 26 тис. архівних документів, серед яких 6 тис. фотоматеріалів та більше 100 науково-довідкових видань, створених за участю спеціалістів архіву.

З 2013 року електронний архів поповнюється копіями списків осіб, які були репресовані обласними трійками НКВС УРСР у 1937–1938 роках. На даний час розміщено дані на 16 тисяч 29 осіб.

Ще одним дієвим засобом надання доступу до архівної інформації широким колам громадськості є оприлюднення змісту документів через засоби масової інформації. З 2009 року на основі матеріалів Галузевого державного архіву СБУ було підготовлено низку телепередач циклу документальних фільмів “Триф секретності знято” про репресованих діячів визвольного руху, представників української інтелігенції, священників, про дисидентський рух в Україні тощо.

З метою сприяння висвітленню в державних засобах інформації причин і наслідків політичних репресій в Україні на запит Першого національного каналу для підготовки телевізійного сюжету серії “Обличчя України” з дозволу родичів надавалися архівні матеріали та коментарі фахівців стосовно долі відомого українського поета-дисидента Василя Стуса, а також низки коментарів керівництва ГДА СБУ щодо доступу до архівних документів.

У рамках міжнародного співробітництва в гуманітарній сфері України, на підставі угоди про співробітництво між Державним комітетом архівів України та Об'єднанням “Саксонські меморіали” від 19.02.2004 року, бере участь у міжнародному архівно-пошуковому і дослідницькому проекті “Радянські та німецькі військовополонені періоду Другої

Фотовиставка “Зламани долі. Комуністичний терор в Україні 1920–1950-х років”. Київ. Меморіальний комплекс “Биківнянські могили”.

світової війни”*. Метою проекту є формування централізованої бази даних на радянських військовополонених за архівними документами європейських країн – учасників Другої світової війни.

Служба безпеки України та Об’єднання уклали відповідну угоду 30.09.2004 року. Від Служби безпеки відповідальним виконавцем визначено Галузевий державний архів СБУ.

Зазначена угода передбачає архівний пошук трофейних німецьких карток на радянських військовополонених, виготовлення їх електронних копій, створення на їх основі електронної бази даних та подальше її наповнення німецькою стороною інформацією, що зберігається в архівах країн – учасниць проекту (фото карток військовополонених–5).

За період співробітництва ГДА СБУ опрацював понад 80 тис. документів та передав німецькій стороні їх електронні копії з інформацією на 60 148 осіб. Об’єднання, у свою чергу, у квітні 2011 р. передало СБУ інформацію на майже 150 тисяч радянських військовополонених – уродженців України, які загинули і поховані на території Німеччини.

Ця база даних використовується в ГДА СБУ, архівних підрозділах регіональних органів СБУ, а також була передана Службою безпеки українській секції Європейського форуму Миру для організації

* Цей проект існує за дорученням Федерального уряду та за підтримки МЗС Німеччини з 1999 р. З німецької сторони його виконавцем є Об’єднання “Саксонські меморіали в пам’ять жертвам політичного терору” (м. Дрезден, Федеративна Республіка Німеччина). В ньому беруть також участь ФСБ Росії, КДБ Білорусі, КНБ Казахстану тощо.

пошуку за зверненнями громадян.

Зараз у ГДА СБУ залишаються неопрацьованими 300 тис. архівних документів з інформацією орієнтовно на 150 тис. осіб. Для їх повного опрацювання необхідно ще 7–8 років. Планується після завершення роботи повну базу даних та електронні копії трофейних німецьких документів передати державним архівам для їх подальшого використання.

У червні 2003 р. та у лютому 2011 р. між СБУ та Національним інститутом Пам'яті жертв Катастрофи і Героїзму “Яд Вашем” Держави Ізраїль було укладено

Угоди про співробітництво, відповідно до яких організовано пошук та вивчення документів ГДА СБУ, що містять інформацію про масове знищення єврейського населення на окупованій території в роки Другої світової війни, а також виготовлення і передачу мікрофільмокопій та електронних копій архівних документів Інституту.

За роки співробітництва у рамках наявних угод “Яд Вашем” отримав понад 240,5 тис. зображень з копіями відповідних документів.

У ході співробітництва було встановлено, що в архіві “Яд-Вашем” зберігаються німецькі картки на радянських військовополонених – в'язнів нацистських концтаборів Маутхаузен і Дахау. Після консультацій ГДА СБУ з німецькими партнерами по проекту “Радянські військовополонені періоду Другої світової війни” з'ясовано, що копії цих карток відсутні в архівах інших країн. Тому вони мають велике значення для встановлення долі понад 15 тис. радянських військовополонених. ГДА СБУ звернувся до “Яд Вашем” з пропозицією в обмін на копії документів з архіву спецслужби надати електронні копії зазначених німецьких карток. Партнери висловили свою принципову згоду на такий обмін.

У 1996 р. ГДА СБУ розпочав співробітництво з Міністерством внутрішніх справ і адміністрацією Республіки Польща. Після створення у грудні 1998 р. Інституту національної пам'яті Польщі та передачі до нього архівів колишніх спецслужб ПНР співпраця відбувається із зазначеним Інститутом. 3 серпня 2009 р. між СБУ та ІНП укладено договір про співробітництво. Основною метою співпраці є підготовка багатомовного науково-документального видання “Польща та Україна у

Фотовиставка “Зламані долі. Комуністичний терор в Україні 1920–1950-х років”. Вінниця.

тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб”.

Цей проект за тривалістю і результатами роботи є наймасштабнішим міждержавним гуманітарним проектом, аналогів якому не існує. У ході співробітництва опубліковано вісім томів видавничої серії*. Передмови до 1-го та 7-го томів написали президенти країн: у 1998 році – Леонід Кучма і Олександр Квасневський, у 2008 році – Віктор Ющенко і Лех Качинський.

З ініціативи польської сторони підготовлено англomовну версію 7-го тому. Презентація його в Україні відбулась 25 листопада 2009 р. за участю Президента України. У 2010–2011 роках видавничу серію та англomовну версію 7-го тому за активного сприяння МЗС України презентовано у Варшаві (Польща), Мюнхені (ФРН), Парижі (Франція), Торонто (Канада), Лондоні (Велика Британія) та Мельбурні (Австралія). За результатами проведеної роботи п’ятьох українських членів спільної робочої групи у жовтні 2008 р. Президент Польщі нагородив орденами за заслуги Республіки Польща.

У 2011 році підготовлено ще одну англomовну версію видання за матеріалами попередніх восьми томів серії. 1 березня 2013 року за учас-

* Кожен з томів має обсяг понад 1000 сторінок, відкривається вступною статтею від редакційної колегії, в якій викладено стан наукової розробки проблеми; подано наявні, часто контрoверсійні, точки зору сторін на події спільної історії; зазначено питання, що потребують подальшої розробки; пояснено принципи відбору документів. Далі подаються українською, польською та російською мовами недруковані раніше документи з польських і українських архівів спецслужб, коментарі, покажчики, ілюстрації.

тю керівництва СБУ та Інституту національної пам'яті (ІНП) Республіки Польща, представників дипломатичного корпусу, акредитованого в Україні м. Київ відбулася його презентація. Враховуючи великий резонанс серед громадськості та науковців щодо документів цього видання, презентації видання “Польща та Україна у 30-х – 40-х роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб” (“Poland and Ukraine in the 30's–40's of the XXth Century. Documents from Archives of Secret Services”) відбулися в містах Житомир, Хмельницький, Вінниця (Україна), Варшава, Піш (Польща), Лондон (Велика Британія), Кембридж (США) тощо.

У цьому році планується вихід в світ дев'ятого тому серії, підготовленого за документами польських спецслужб. Проте робота на цьому не закінчується. Спільна робоча група продовжує підготовку наступних томів серії.

Добре розуміючи, що історична правда не лежить на поверхні, а до неї треба діставатися через відкриття нових документів з архівів, ГДА СБУ залучається до виконання інших державних програм, активно співпрацюючи при цьому, перш за все, з іншими архівними та науковими установами.

Співробітниками Архіву здійснювалася архівно-пошукова робота щодо виявлення в архівних фондах ГДА та регіональних органів СБУ кримінальних справ на репресованих священнослужителів Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) та інших православних конфесій. За виявленими архівними матеріалами підготовлено та опубліковано збірник документів “Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки 1939–1987”. Продовжується архівно-пошукова робота щодо підготовки збірника документів “Ліквідація Ужгородської унії в 1949 році”.

ГДА СБУ спільно з Інститутом історії України НАН України, ДА МВС, ЦДАГО України підготовлено збірник документів “Тюремний мартиролог окупаційного режиму: написи на стінах нацистських казематів”.

Це – унікальний проект не лише науковий, а й пошуковий. У ньому зібрано надписи на стінах, меблях та речах, що знаходилися в тюремних камерах, де перебували нацистські в'язні. Архівні фонди сповнені несподіванок. Можливо ми зможемо з'ясувати долі людей, прізвища яких згадувалися в тюремних написах, оскільки вже відомо, що не всі, хто залишив передсмертні записки, були розстріляні.

Цей проект буде мати продовження, оскільки ним зацікавилися в Білорусі та Росії, і вже є конкретні пропозиції білоруської сторони об'єднати і продовжити роботу вже над спільним українсько-білорусько-російським проектом.

До 70-річчя визволення Києва спільно з Інститутом історії України НАН України підготовлена нова редакція науково-документального

проекту “Київ: війна, влада, суспільство. 1939–1945 рр. (за документами радянських спецслужб та німецької окупаційної адміністрації)”.

Одним з напрямів оприлюднення архівних матеріалів є виставкова робота. Фотовиставки “Розсекречена пам’ять”, “Зламани долі. Комуністичний терор в Україні 1920–1950-х років”, “УПА. Історія нескорених”, створені за документами спецслужби, з 2007 по 2010 рр. були представлені не тільки в Україні, а й за її межами.

Також за участю ГДА СБУ підготовлено матеріали до виставок:

- “Народна війна. Про селянський повстанський рух на Україні в 20-ті роки ХХ ст.” / Всеукраїнське товариство “Меморіал ім. В. Стуса”. – К., 2011.

- “Дослідники голодоморів” / Національний музей “Меморіал пам’яті жертв голодоморів в Україні”. – 2011.

- “До 70-річчя трагедії Бабиного Яру” / Державна архівна служба. – К., 2011.

- “25 років аварії на Чорнобильській АЕС” / Державна архівна служба. – К., 2011.

- “Подвижник архієпископ Лука (В. Войно-Ясинецький)” / Державна архівна служба. – К., 2011

- “Український письменник-фантаст О. Бердник” / Державна архівна служба. – К., 2012.

- До 125-річчя керівника радянського партизанського руху періоду Другої світової війни С. Ковпака / Державна архівна служба. – К., 2012.

- Щодо керівника резидентури НКВС УРСР “Максим” І. Кудрі / Державна архівна служба. – К., 2012.

Архів активно співпрацює із громадськими організаціями, наприклад, такими, як: Всеукраїнське товариство “Меморіал ім. В. Стуса”, видавництвом “Літопис УПА” тощо.

Досягненням ГДА у розширенні доступу до архівної спадщини стало розсекречення документів. До 2009 року перегляд грифів секретності документів радянських органів державної безпеки в ГДА відбувався з метою включення їх до науково-документальних видань та на виконання актів Президента України, доручень та рішень Кабінету Міністрів України для введення їх до широкого обігу в межах виконання умов міжвідомчих договорів.

З 2009 року, згідно з Указом Президента України “Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов’язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні” здійснювався перегляд грифів секретності архівних документів, пов’язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні, яким в установленому порядку скасовано раніше надані грифи секретності. На виконання доручень Кабінету Міністрів України 2009–2011 років перегляду підлягав увесь масив архівних документів радянської доби. У результаті було введено до вільного обігу майже 154 тис. одиниць зберігання.

Наукові, освітньо-наукові установи, а також громадські та релігійні організації звертаються до ГДА з проханням ознайомитися їх співробітникам з архівними фондами в межах підготовки ними дисертаційних та інших наукових досліджень. Щороку в читальному залі архіву працює до 200 осіб, які здійснюють близько 1000 відвідувань. Це дослідники, родичі репресованих. Щорічно збільшується кількість письмових звернень і запитів на інформацію.

Для полегшення роботи дослідників в Архіві продовжується робота з науково-технічного опрацювання фондів, удосконалюються історичні довідки до архівних фондів, активно впроваджуються процеси оцифрування документів та відновлення згасаючих текстів за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, здійснюється реставрація та ремонт архівних справ.

На сьогодні джерельний комплекс Архіву налічує 46 фондів, у яких міститься близько 180 тисяч одиниць зберігання радянського періоду. Архів поповнюється і документами підрозділів Служби безпеки України.

Напередодні свого дня народження співробітники Архіву зробили своєрідний подарунок для науковців, які працюють з нашими документами. Завдяки використанню сучасних комп'ютерних технологій створено електронний опис найбільш популярного серед дослідників фонду Секретаріату. Завдяки його введенню значно спрощено пошук необхідних документів: дослідникам необхідно лише ввести ключове слово – на екрані з'являються номери справ, у назві яких згадується це слово, а також документи з внутрішніх описів, які також мають слова, визначені пошуком. Крім того, всі справи цього фонду оцифровані, і до читального залу видаються електронні копії документів.

Озираючись на 20 років, можна із впевненістю сказати, що той поступ, який робився Архівом крок за кроком, став можливим лише завдяки його згуртованому колективу однодумців, які і сьогодні залишаються вірними своєму покликанню і плекають кожен документ з минулого для того, щоб донести його до наших нащадків у майбутнє.

Представлена краткая информация о создании и доступе к документам Отраслевого государственного архива Службы безопасности Украины, его участие в государственных и международных научных и научно-поисковых проектах.

Ключевые слова: ОГА СБУ; пересмотр грифов секретности; рассекречивание.

There is given short information about the establishment of the Branch State Archives of the Security Service of Ukraine, the access to the documents; the participation of the archives in the State and international scientific and retrieval projects.

Key words: The Branch State Archives of the Security Service of Ukraine; the reconsideration of secrecy labels; the declassification of documents.